

Apunts històrics sobre la Biblioteca i les biblioteques des Migjorn Gran

La Biblioteca Pública des Migjorn Gran va ser inaugurada dia 10 de juliol del 1982, coincidint amb la tradicional celebració de Sant Cristòfol des Sant. Culminava aleshores una aspiració compartida per tot el veïnatge migjorner i arrelada en la seva història secular. En realitat, la consecució d'aquesta fita no fou més que l'inici d'un moment històric —els anys 80 del segle XX— de gran efervescència política i social al poble des Migjorn, que començà la dècada del 1980 essent una simple pedania del municipi des Mercadal i l'acabà amb un ajuntament propi.

La biblioteca de la «Secció Minerva»

La Unió des Migjorn Gran és l'associació cultural que donà a llum la revista quinzenal *Llum Nova* (1912-1913). Era una institució àmplia i diversa, amb una bona quantitat de socis i unes ramificacions ben variades. Així, tenia una caixa d'estalvis, una asseguradora (socors mutus) i una cooperativa de cases barates. Llegim, a més, als estatuts de la Unió que «con la denominación “Minerva” se crea en “L'Unió de Mitjorn-Gran una Sección cuyo objeto es [...] fomentar la Instrucción y educación moral y estética, difundiendo las verdades de la Ciencia y las bellezas del Arte por medio de la lectura, discusión, conferencias, veladas-literarias, escursiones, etcétera».

Per tal d'assolir aquests objectius, la Secció Minerva de la Unió des Migjorn Gran decidí crear una biblioteca. De fet, la Germandat Migjornera —antecessora de la Unió durant els primers anys del segle XX— ja havia previst la creació d'una biblioteca en termes molt semblants. Aquesta, la de la Secció Minerva, va ser per tant la primera biblioteca que hi hagué as Migjorn Gran.

El fons de la biblioteca de Minerva es nodria mitjançant donacions, intercanvis i adquisicions, però també per mitjà de llibres que els socis o altres persones interessades hi deixaven en dipòsit. També tenia, aquesta biblioteca, un gabinet de lectura, en el qual segur que hi havia tots els diaris i revistes amb els i les quals *Llum Nova* tenia relació. L'article 2 del reglament estableix que tindrien preferència les obres de temàtica agrícola i industrial i l'article 13 diu amb gran rotunditat que «de ninguna manera permitirá la Junta Administrativa ni la General, que tengan entrada [...] libros ni periódicos inmORALES». Al fons d'aquesta biblioteca hi podien accedir tots els socis de la Unió, que havien de pagar una quota de cinc cèntims cada mes, i els «transeünts», que podien obtenir una targeta d'entrada amb validesa durant un mes. La Secció Minerva també rebia, per cert, el 30% dels beneficis anuals de la caixa d'estalvis de la Unió. Ara bé, el reglament de Minerva deixava ben clar que «no se permitirá extraer del local de la Sociedad publicación alguna»: encara no coneixien el sistema de préstec que tan bé

funciona avui al nostre poble. Sí que hi havia, com és lògic, un «*encargado de la Biblioteca*», és a dir: un bibliotecari, encara que no sabem qui era.

Experiències bibliotecàries en anys d'absència

Després que fos retuda la biblioteca —o el gabinet de lectura— de la Secció Minerva de la Unió des Migjorn Gran, vingué un llarg període d'impàs durant el qual el poble des Migjorn no gaudí d'un equipament cultural d'aquestes característiques. Fins ben bé a finals del segle XX no es pot reprendre el fil d'una veritable història bibliotecària des Migjorn Gran, si bé durant les set dècades que transcorregueren entre la breu experiència de la biblioteca de la Secció Minerva i la inauguració de la Biblioteca Pública des Migjorn Gran passaren certes coses de les quals convé preservar-ne la memòria.

Tot i l'absència pertinaç d'una biblioteca as Migjorn durant els tres decennis centrals del passat segle XX, podem citar fins a tres focus d'interès bibliotecari durant aquest llarg període d'hibernació: certes biblioteques particulars, l'escola pública i la parròquia de Sant Cristòfol.

Difícilment es pot entendre l'educació sense els llibres, per la qual cosa és innegable l'interès bibliotecari de certes experiències docents realitzades per part de l'escola pública des Migjorn Gran al llarg de la seva història.

Es poden citar, com un exemple anterior i tot en el temps a la Guerra Civil, els certàmens o concursos de distinta índole que s'organitzaven a l'escola i que tenien llibres com a premi. Alguna família del poble encara podria mostrar exemplars obtinguts d'aquesta peculiar manera, com és el cas d'una *Lectura de Manuscritos* publicada el 1897 a Madrid per l'editor Saturnino Calleja i que simplement consisteix en una compilació d'exemples manuscrits de documents corrents: cartes, factures, rebuts, pagarés, contractes... Altres llibres, en canvi, tenien un caràcter més infantil: és el cas dels volums de la «Biblioteca Escolar Recreativa» del mateix editor Saturnino Calleja Fernández de Madrid.

En aquesta mateixa línia, també val la pena mencionar les iniciatives que, a l'agombol de la parròquia de Sant Cristòfol des Migjorn Gran, s'endegaren des de la darrerria del segle XIX i que també pogueren tenir certes concomitàncies bibliotecàries: cercles d'estudis, curssets de cristiandat, la pròpia Acció Catòlica... Tingui's en compte, a més, que durant molts anys Ca ses Monges —on hi residia una petita comunitat de monges dels Sagrats Cors— fou una escola d'al·lotes, per la qual cosa per la força els llibres hi havien d'ésser presents.

Dues biblioteques particulars

Encara que amb un abast molt diferent, al llarg d'aquests anys de carestia també pogueren tenir la seva rellevància certes biblioteques que havien conformat famílies

preeminents del poble des Migjorn Gran. Es poden posar els exemples del cèlebre metge i folklorista Francesc Camps i Mercadal i de la família Alzina de Binicodrellet (un dels membres de la qual, Bernat Alzina Salom, té dedicat un carrer).

El prevere migjorner Llorenç Olives Galmés explica d'aquesta manera la importància que va tenir pel seu desvetllament cultural la considerable biblioteca del Dr. Camps a través de la seva filla, la senyora Lola Camps, i d'un dels seus néts, el poeta Antoni Moll Camps: «en les llargues estades estiuenques, al meu poble, vaig iniciar-me en la lectura, gràcies a la família d'en Toni Moll que sempre m'oferien bones lectures, que anaven i venien de casa meva a la biblioteca del Dr. [Camps], amb un rigorós control d'entrades i sortides. Un bon dia, amable i generosa, Na Lola sortí del despatx patern amb un manat davall el braç, d'un antic periòdic, ben lligat i ben cosit, que es deia *Llum Nova*, que em deixà portar a casa uns quans dies per llegir-lo amb calma. Ara llegia bé en català, sense dificultats, gràcies a l'aprenentatge de cal Doctor». Alguns documents del Fons Francesc d'Albranca, dipositat a la Biblioteca Pública des Migjorn Gran, tenen traces d'haver passat de mà en mà entre certs vesins del poble: de fet, determinades publicacions —com ara algunes revistes que rebia el Dr. Camps— permetien anotar-hi totes les persones que les havien llegit.

L'altra antiga biblioteca particular que, com ja s'ha avançat, mereix ésser considerada és la de la família Alzina de Binicodrellet. S'hi referia també el senyor Llorenç Olives en un article publicat al programa de festes del 1995: «quan les coses van començar a anar tortes a Binicodrellet, es traslladaren a una casa del poble, gran i de dos trasts, però netament insuficient per contenir tots els vells i sumptuosos mobles, els llibres i les incomptables pertinences de l'oncle [Joan Alzina Mascaró, ecònom de la parròquia de Sant Cristòfol entre 1863 i 1877] i de la vella família. Un no s'hi podia remenar a dins aquella casa, atapeïda de cadires bones i encoixinades i de canteranos i de mobles d'estil. No sé què se n'haurà fet d'aquells vells tresors, tan ben guardats».

El temps de la BIC (anys 60)

El mestre Juan Francisco Tudurí Llambias, durant el pregó de festes que pronuncià l'any 2004, explicà una altra experiència bibliotecària que es posà en pràctica a l'escola pública des Migjorn Gran en dates més recents, entre el 1962 i el 1968: es tracta de la famosa BIC, la «*Biblioteca Infantil Circulante*» del Ministeri d'Educació i Ciència.

«L'escola —recordà en aquella ocasió el recordat *mestre Tudurí*— que sol·licitava acollir-se a l'esmentat servei rebia amb la periodicitat que creia oportuna el número de paquets que desitjava; cada paquet, en una caixeta de fusta, contenia una vintena de llibres, d'índole diversa, per poder llegir-se en règim de préstec (nosaltres en rebíem tres cada trimestre); sols s'exigien tres condicions:

- anotar en les fitxes que acompanyaven els llibres els préstecs realitzats, gestió que feien els mateixos alumnes.

- hi havia que tenir cura del bon estat del llibres (la mateixa BIC s'encarregava de restaurar els exemples que de tant anar i tornar havien envellit).
- i s'havia de trobar el finançament per poder afrontar les despeses originades per la devolució dels lots en les condicions postals adequades; no tenc record de com afrontàvem nosaltres el pressupost d'unes poques pessetes que devien sortir dels al·lots mitjançant el pagament d'una minúscula quantitat per llibre dut a casa».

Però açò no és tot, perquè la BIC també incloïa una secció de cinemateca: «as Migjorn ens acollirem a la utilització de “filmines” (unes sèries de diapositives formant una mena de pel·lícula) que s'elegien d'entre les que apareixien en un llistat: a la nostra escola cada trimestre en triàvem quatre, que ens arribaven en un paquetet que havia de retornar-se en les mateixes condicions. El programa solia iniciar-se amb una sèrie (de 12 a 20 diapositives) sobre Història Sagrada; seguien després una sèrie dedicada a Ciències Naturals i una altra de Geografia o Història, ...i acabàvem generalment, si era possible, amb una de les aventures del Barón de la Castaña (Barón Münchauseu), que ens agradaven molt a tothom. La projecció es realitzava a l'Escola dels al·lots, enfosquit no sé com les finestres i reunint les matrícules de les tres escoles: al·lots, al·lotes i pàrvuls (uns vuitanta). Els comentaris a les imatges es llegien [...] i s'escoltaven. Prèviament els alumnes havien traguinat els seients necessaris des de les altres aules i havien anat a cercar el projector a sa Rectoria; el senyor Miquel (al cel sia) ens el deixava, perquè nosaltres no en teníem, ni tampoc no teníem pressupost suficient per poder atendre una inversió d'aquella envergadura».

La contribució del Centre Cultural des Migjorn Gran (1980-1982)

El Centre Cultural des Migjorn Gran va ser una institució nascuda el dia de sant Josep (19 de març) del 1980, el seu primer i únic president fou el pintor i activista cultural Josep P. Gomila i Gonyalons (*en Bep Gomila*), que des del principi va estar acompanyat per altres vesins des Migjorn com José Antonio Barrera, Andreu Moll Huguet o José Pons Sales. Aquest Centre fou un dels promotors de la instal·lació de la Biblioteca Pública des Migjorn i de fet hi col·laborà aportant-hi un contingent inicial de llibres que havia aconseguit el senyor Domingo Sanz —home de passat polític clandestí, tenia estretes connexions amb el PCE i amb el sindicat CCOO i estava casat amb qui aleshores era la metgessa del poble— a través d'un contacte que tenia amb la UCD de Maó. Concretament, 118 dels primers 1.800 llibres —un 6'5%— que albergà la Biblioteca Pública foren donats pel Centre Cultural des Migjorn Gran.

Però açò no és tot, perquè la revista local *Sa Palmera* [núm. 2, s/p] informava també aquell mateix moment que «*recientemente la Delegación Insular del Ministerio de Cultura, ha concedido, para la futura biblioteca local, un lote de libros, mientras esperamos la decisión del Ayuntamiento a la petición, de más de 300 vecinos, de que se organizase una biblioteca pública en MIGJORN, los libros los tiene depositados en su*

domicilio JOSÉ GOMILA GOÑALONS, “BEP”, los interesados en la lectura pueden ponerse en contacto con él».

És palesa, en definitiva, la rellevant col·laboració que prestà el Centre Cultural des Migjorn Gran i, molt especialment, el seu president, en Bep Gomila, a la creació i la consolidació de la futura Biblioteca Pública.

La Biblioteca Pública des Migjorn Gran: primera etapa (1982-2001)

El procés per arribar a la inauguració celebrada dia 10 de juliol del 1982 fou si més no costós. La guspira que inicià la creació de la Biblioteca Pública va venir del propi veïnatge des Migjorn Gran. Era el març del 1980 quan un dels regidors que representaven es Migjorn a l’Ajuntament des Mercadal presentava una moció al plenari que deia així: *«recogiendo el sentir mayoritario de la población de San Cristóbal, manifestado a través de la recogida de firmas de sus conciudadanos, en el sentido de que sea creada una Biblioteca Pública Municipal, y solidarizándose con este sentir popular, solicita de este Pleno se gestionen las oportunas medidas para que sea creada una Biblioteca en aquella población»*. I és que les paraules dels regidors migjorners anaven acompanyades de vint-i-nou plec amb dues-centes noranta-set signatures de veïns des Migjorn que sol·licitaven la creació de la Biblioteca al Ple des Mercadal i que havien estat recollides per tres institucions migjorneres de l’època: l’Associació de Pares de Família (actual ACR), l’Associació de Pares d’Alumnes (actual AMPA) i el Centre Cultural des Migjorn Gran. El mateix Ple, sense ni tan sols debatre’s l’assumpte i per unanimitat dels nou regidors presents, resolgué iniciar els tràmits necessaris per a la creació de la Biblioteca. Tot açò va ser, recordem, al març de 1980.

Sembla que el procés de creació va quedar aturat fins el juliol de 1981, quan, de nou, un dels regidors migjorners a l’Ajuntament des Mercadal presentà una moció en el Ple on demanava que s’acceleressin les gestions per a la creació de la Biblioteca Pública. La nova moció tingué efecte i ràpidament s’activà el procés: es constituí una Junta de Govern per a la Biblioteca; s’estudià la idoneïtat d’un local de propietat municipal ubicat al número 7 del carrer Mirada del Toro per situar-hi el nou equipament; se n’establí el pressupost; i es trià la persona que havia d’exercir el càrrec de bibliotecari. L’elegit fou Joan Huguet Moll (1919-1997), un home molt considerat dins el poble per la seva vasta erudició: tot i ésser barber d’ofici, desenvolupà amb encert la feina de primer bibliotecari des Migjorn Gran durant la primera dècada d’història de la Biblioteca.

Totes aquestes decisions es van prendre a la llum del conveni regulador del Centre Coordinador de Biblioteques de Balears, al qual dia 28 d’agost del 1981 se li feia arribar la següent petició: *«que es faci la dita creació de la Biblioteca d’Es Migjorn, d’acord amb el Centre Coordinador de Biblioteques de Balears —i amb el seu reglament— i que s’integri, una volta creada, a la xarxa bibliotecària de dita Coordinadora»*. Actualment, en efecte, la Biblioteca Pública des Migjorn Gran forma part de la Xarxa de Biblioteques de Menorca juntament amb la resta de biblioteques públiques municipals

de l'Illa, coordinades pel Servei Coordinador de Biblioteques del Consell Insular de Menorca que exerceix funcions de gestió i direcció tècnica.

Després d'açò, seguiren els tràmits burocràtics per a l'adquisició del mobiliari necessari (catorze prestatgeries, cinc taules, un revister i vint-i-nou cadires) i el condicionament del local, entre d'altres qüestions.

Havien passat dos anys i cinc mesos des de la recollida de signatures i la seva posterior presentació al Plenari des Mercadal quan, el dia de Sant Cristòfol des Sant (10 de juliol) del 1982 a les sis del capvespre, era inaugurada la Biblioteca Pública des Migjorn Gran en un acte que el diari *Menorca* definí com «*el más brillante de la jornada*» i que comptà amb la presència de representants de totes les institucions autonòmiques, insulars i municipals. En la crònica que el *Menorca* publicà sobre aquesta inauguració, es descriu així la nova institució cultural migjornera: «*una sala amplia, fresca y cómoda, amueblada imprescindiblemente con las mesas, sillas y estanterías de estilo funcional. Casi dos mil volúmenes componen su primera dotación bibliográfica con una marcada temática infantil, ya que hacia este público está enfocada, aunque no de modo exclusivo, ya que se cuenta con libros propios del estudio del adulto*».

L'any 1988, sis anys després de la seva inauguració, la Biblioteca des Migjorn tenia dos mil nou-cents noranta-vuit volums registrats i havia realitzat onze mil nou-cents vint-i-set préstecs. Sobre la situació de la Biblioteca en aquell moment, el programa de festes de l'any 1988 explicava que la institució «té com a principals —i quasi exclusius— usuaris els estudiants, tant d'EGB com de FP o BUP, que se'n serveixen d'ella prou intensament, no només per consultar-hi el que sigui precís, sinó també com a lloc de feina per a la realització dels deures, de les tasques per fer “a casa”. (Inclús pot arribar a tenir la funció d'espai de trobada i de relació social entre ells, combinant-ho amb el seu treball)». És per açò l'horari era només de les set a les vuit i mitja del capvespre tots els dies laborables i durant l'estiu romania oberta només un dia per setmana. A més, l'immoble ocupat per al Biblioteca jugava «altres rols, com ara lloc per a reunions, conferències de tot tipus, plens de l'Entitat Local Menor... i fins i tot actuacions musicals». És palès com durant aquella època la Biblioteca Pública es convertí en el veritable centre social des Migjorn Gran.

Arran de la jubilació de Joan Huguet Moll com a bibliotecari, el gener del 1992 la jove migjornera Margarita Portella Moll guanyà el concurs-oposició que havia convocat l'Ajuntament des Migjorn Gran per proveir una plaça interina d'auxiliar de bibliotecària. Successivament, el mes de març del 1995, obtingué la plaça definitiva, feina que encara realitza a data d'avui.

La Biblioteca Pública des Migjorn Gran: segona etapa (2001-2013)

La festa de Sant Miquel de l'any 2001 marcà un abans i un després en la història de la Biblioteca Pública des Migjorn Gran: dia 28 de setembre del 2001 s'inaugurà el nou local de la Biblioteca, on també s'hi diposità —després d'haver estat pertinentment

catalogat— el Fons Francesc d'Albranca, que la família de l'il·lustre folklorista Francesc Camps i Mercadal havia donat al poble des Migjorn alguns anys abans. Així les coses, des del 2001 la Biblioteca des Migjorn radica al carrer Sant Cristòfol, 9.

Sobretot a partir del 2001, amb el trasllat a la nova seu, es van començar a fer notar canvis rellevants en el funcionament de la Biblioteca Pública. A poc a poc es van anar introduint activitats de promoció de la lectura, primer només per a al·lots —normalment en col·laboració amb l'Escola Pública Francesc d'Albranca— i després també per a adults. Dues dates significatives en la vida anyal de la Biblioteca són el Dia del Llibre (23 d'abril) i el Dia de la Biblioteca (24 d'octubre).

Com no hauria pogut ser altrament, ja a l'antiga seu del carrer Mirada del Toro, però especialment al nou local del carrer Sant Cristòfol, la informàtica també ocupa un rol important a la Biblioteca Pública des Migjorn. De la vetusta llibreta on en Joan Huguet apuntava a mà tots els préstecs, es passà a un sistema —igualmente manuscrit— de fitxes que finalment fou substituït per un rudimentari programa informàtic que ha anat millorant amb el pas del temps. Actualment s'empra un programa sofisticat i modern que està en xarxa amb totes les biblioteques de les Illes Balears i que té com a base un catàleg que es pot consultar lliurement per Internet.

Però aquesta no ha estat l'única millora informàtica que s'ha introduït a la Biblioteca, perquè des de l'any 2002 s'ofereix el servei de consulta per Internet, amb dos punts de connexió. A més, el 2006 es millorà aquest servei que ofereix la Biblioteca amb la implantació de la xarxa *wi-fi*.

Durant la inauguració de la Biblioteca, el conseller de Cultura, Andreu Murillo i Tudurí, afirmà que *«fuera de parecer una culminación la inauguración de esta biblioteca había de ser el principio de una actividad cultural dirigida hacia personas con inquietud. “Permitirá, a su vez, el desarrollo de varias actividades de matiz cultural además de la propia lectura de libros. Los mil ochocientos libros que hay ahora no es más que el inicio de un programa ambicioso. Hay que prescindir de quién sea el titular, la biblioteca ha de estar abierta a todos y dispuesta para todo tipo de manifestaciones culturales, con ello conseguiremos que la biblioteca sea algo más que un depósito de libros”»*. Aquestes paraules resultaren certament profètiques, perquè al llarg de la seva història de més de trenta anys la Biblioteca Pública des Migjorn Gran ha estat i és un dels punts neuràlgics de la cultura migjornera, atès que ha acollit i acull multitud d'activitats culturals de tot tipus que no tenen per què tenir relació directa amb la lectura. A més, els mil vuit-cents llibres del 1982 han passat a ser vuit mil dos-cents en l'actualitat: un increment de més del 450%. La Biblioteca s'ha adaptat a totes les noves tecnologies que han anat sorgint i ha acollit com millor ha sabut tots els nouvinguts que han volgut accedir als serveis que s'hi presten.